

STEFAN ABT

ZMIANY W STRUKTURZE SPOŻYCIA LUDNOŚCI

W gospodarce planowej zagadnienie struktury spożycia nabiera pierwszorzędного znaczenia, gdyż przy ustalaniu prawidłowych planów, potrzebne jest wyznaczanie docelowego wektora potrzeb w skali całej gospodarki narodowej, odpowiadającego strukturze spożycia. Po wtóre dane o strukturze spożycia służyć mogą dla oceny stopnia zgodności np. w produktach żywnościowych z normami wypracowanymi w naukach biologicznych, a niezbędnymi do prawidłowego rozwoju, by w razie potrzeby móc oddziaływać na konsumentów w kierunku oczekiwanych korekt struktury spożycia. Oczywiście niebagatelna jest przy tym również sprawa gustów i upodobań konsumentów, a także ogólny poziom życia mieszkańców warunkujący rozwój danej społeczności, przy zagwarantowaniu zabezpieczenia właściwego odżywiania się, ubierania czy też korzystania z dóbr kulturalnych. Przy ostatecznym wyznaczeniu wektora ukazującego strukturę spożycia pamiętać trzeba, że jest on wypadkową struktury demograficznej badanej społeczności, struktury zarobków poszczególnych grup społecznych i zawodowych ludności, rozbieżności między dochodami ludności różnych regionów, czy też wreszcie cen na poszczególne dobra i usługi.

Wychodząc od agregatów makroekonomicznych (spożycie w dzielonym dochodzie narodowym), zejść można do statystyk określających bezpośrednio spożycie indywidualne całego społeczeństwa oraz różnych grup ludności. Nie można oczywiście identyfikować spożycia indywidualnego ze spożyciem w ogóle. Nie wchodząc jednak w szczegóły podziału spożycia w ogóle¹ zwrócić uwagę należy na fakt, że wielkość udziału spożycia w dzielonym dochodzie narodowym rozpada się na dwie części dystrybuowane według różnych zasad: funduszu spożycia indywidualnego (lub osobistego) i funduszu spożycia zbiorowego (w tym spożycie społeczne). Podkreślić należy, że w chwili obecnej w Polsce i w innych krajach nadal dominującą część stanowi spożycie indywidualne (w Polsce jeszcze blisko 90%). Ponadto oddziaływanie organów państwowych

¹ Por. szereg prac, np. J. Piasny, *Miejsce konsumpcji w teorii gospodarki socjalistycznej* Poznań 1967; A. Hodoly, *Wstęp do badań rynku* Warszawa 1961, czy też *Problemy spożycia w Polsce* Warszawa 1966.

na jego kształtowanie jest najbardziej utrudnione, gdyż oznacza, zgodnie z nomenklaturą Głównego Urzędu Statystycznego (i danych w rocznikach statystycznych), spożycie przez ludność dóbr materialnych z dochodów osobistych i zawiera spożycie produktów i usług materialnych zakupionych przez ludność, spożycie naturalne wsi oraz — umownie zaliczone — zużycie budynków mieszkalnych, w odróżnieniu od funduszu spożycia zbiorowego, czyli „pozostałego spożycia”, obejmującego zużycie materiałów i usług materialnych w przedsiębiorstwach i instytucjach sfery nieprodukcyjnej oraz spożycia przez ludność dóbr materialnych dostarczanych jej nieodpłatnie. Nic więc dziwnego, że właśnie spożycie indywidualne staje się zasadniczym problemem przy ustalaniu planów gospodarczych, a w szczególności jego struktura rzeczowa, toteż do niej ograniczymy tylko niniejsze rozważania.

Oczywiście, chcąc mówić o kształtowaniu się przyszłego spożycia indywidualnego, nie można pominąć tego, co już miało miejsce i stąd właściwe spojrzenie w przeszłość i wysnuwanie z niej wniosków przyszłościowych, przy czym prowadzenie rozważań porównawczych, dla dwóch krajów — Francji i Polski może budzić wprawdzie wątpliwości dotyczące różnych warunków rozwoju gospodarczego: rynku kapitalistycznego i socjalistycznego, ma jednak na uwadze wspólne dążenia, mianowicie planowanie rozwoju, które w obu krajach, na swój sposób trzeba ocenić jako jedne z najbardziej rozwiniętych. Z punktu widzenia metodologii prowadzonej analizy większe obiekcje stanowić może różnorodność statystyk na ten temat i wynikające z tego konsekwencje, choć dla analizy struktury może o mniejszym znaczeniu.

Czołowe miejsce na tym odcinku zajmują oczywiście badania budżetów rodzinnych, wśród których rozróżnić należy w dodatku budżety gospodarstw domowych pracowników zatrudnionych w gospodarce społecznej poza rolnictwem i leśnictwem od notowań spożycia w gospodarstwach chłopskich, gdzie zupełnie inną rolę odgrywa choćby część spożycia przeznaczona na mieszkania, kulturę itp., a wśród grupy zwanej żywnością wyróżnić trzeba żywność z własnego gospodarstwa.

Przy ocenie danych statystycznych odnośnie do struktury spożycia (na 1 mieszkańca) pochodzących z budżetów rodzinnych podkreślić trzeba ich reprezentatywność. Pamiętać bowiem należy, że badaniami tymi wymagającymi żmudnych notowań (nie zawsze sumiennie prowadzonych) objęta może być tylko znikoma część ludności (w Polsce wśród ludności pozarolniczej np. w latach 60-ych ok. 2,5 tysiąca gospodarstw domowych), a ponadto próba ta nie jest stała, reprezentanci się zmieniają, co również utrudnia porównywalność danych.

Pewną konfrontację w skali całego kraju mogą stanowić materiały statystyczne dotyczące dostaw produktów przez handel dla zaopatrzenia ludności. Oczywiście może być tu tylko mowa o artykułach takich, jak np. żywność, której cykl magazynowania nie wydłuża się, bowiem

w przypadku innych produktów wymaga to korekty o gospodarke zapasami. Dla wybranych produktów żywnościowych prowadzi się szacunek spożycia na 1 mieszkańca na podstawie następującej metody: produkcja plus import minus eksport, uwzględniając ruch zapasów, a ponadto straty i ilości zużyte na siew i spasanie. Dane te nie mogą wprawdzie służyć jako podstawa do budowy wektora struktury, mogą natomiast służyć jako uzupełnienie wniosków o zmianach dokonujących się w spożyciu.

Dla celów planistycznych wydają się jednak przydatne statystyki sporządzane np. przez Institut National de la Statistique et des Études Economiques [INSEE] zamieszczone w roczniku z 1966 r.², od których rozpoczniemy analizę struktury spożycia mieszkańców Francji.

I. STRUKTURA SPOŻYCIA MIESZKAŃCÓW FRANCJI W LATACH 1949-1965

Materiały statystyczne opracowane retrospektywnie przez INSEE dla Francji do 1965 r. zawierają m. in. również dane o spożyciu, przy czym są to zarówno tablice obejmujące spożycie wyrażone w milionach franków, a więc wartościowo, jak też niektóre wskaźniki dynamiki czy struktury. Na podkreślenie zasługuje fakt podziału tych danych na dwa okresy, z których pierwszy obejmuje lata 1949 - 1959 a drugi 1959 - 1965.

Biorąc pod uwagę wyrażenie wartościowego spożycia, a więc uwzględniając wpływ zmian w cenach, stajemy przed problemem analizy bądź w cenach bieżących bądź też w cenach porównywalnych, więc stałych, przy czym Instytut przeliczył dane dla pierwszego okresu w cenach z 1956 r., natomiast dla drugiego z 1959 r. co nie daje pełnej porównywalności. Kształtowanie się spożycia mieszkańców Francji z uwzględnieniem jego struktury grup i podgrup artykułów, przedstawiają tabele 1-4.

Przyglądając się strukturze spożycia w latach 1949 - 1959 widzimy wyraźną tendencję spadku udziału wydatków na żywność z 44 na 37% licząc w cenach bieżących, natomiast z 42 na 38 w cenach stałych. Jest to podstawowa grupa wydatków i dopiero następne co do wielkości stanowią wydatki na ubiór i zamieszkanie rzędu kilkunastu procent. Charakterystyczny jest tutaj również spadek wskaźników struktury wydatków przeznaczonych na ubiór z 16 na 12% licząc w cenach bieżących, podczas gdy w cenach stałych udział ten utrzymuje się na jednakowym poziomie 13%. Na podkreślenie zasługuje wzrost wskaźnika struktury wydatków przeznaczonych na mieszkanie zarówno w jednych i w drugich cenach, co świadczyć może o wyposażeniu mieszkań w dobra cenniejsze, szczególnie trwałego użytku. Wydatki na higienę i zdrowie oraz na transport i telekomunikację również wykazują znaczny wzrost w tych

² Annuaire Statistique de la France, Résumé Rétrospectif, INSEE, Paris 1966.

Spżycie w gospodarstwach domowych Francji w cenach bieżących w latach 1949 - 1959 (w mln franków)

Grupy rodzajowe spżycia	Lata										
	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
1. Żywność, w tym: Produkty zbożowe	25 289	29 216	33 494	38 227	39 820	41 339	43 263	46 655	49 677	57 745	63 249
Warzywa, owoce	3 481	4 127	4 257	5 140	5 316	5 521	5 648	6 605	6 947	8 166	8 960
Mięso, drób, jaja, ryby	8 013	8 832	10 871	12 761	13 312	13 963	15 032	16 115	17 150	20 093	21 920
Mleko, ser, tłuszcz	4 496	5 593	6 342	6 618	7 186	7 249	7 455	7 947	8 228	9 110	10 006
Produkty żywności różnej	1 444	1 741	2 055	2 374	2 485	2 638	2 672	2 824	2 996	3 304	3 439
Napoje	4 072	4 964	5 138	5 818	5 917	6 327	6 679	7 068	8 041	10 152	11 533
2. Ubiór, w tym:	9 237	9 988	12 993	13 697	13 877	14 096	15 059	16 417	18 515	19 194	20 122
Odzież	7 677	8 307	10 991	11 575	11 645	11 894	12 817	14 045	15 984	16 526	17 128
Obuwie	1 560	1 681	2 002	2 122	2 232	2 202	2 242	2 372	2 531	2 668	2 994
3. Zamieszkiwanie, w tym:	6 733	7 767	10 444	12 330	12 862	14 052	15 663	18 235	21 065	23 288	27 447
Mieszkanie	1 610	2 029	2 507	3 074	3 441	4 141	4 707	5 477	6 376	7 265	9 196
Wyposażenie mieszkania	2 337	2 652	3 788	4 334	4 545	4 789	5 516	6 538	8 072	8 628	9 952
Energia i produkty utrzy- mania	2 786	3 086	4 149	4 922	4 876	5 122	5 440	6 220	6 617	7 395	8 299
4. Higiena i zdrowie, w tym:	3 279	3 975	5 145	6 447	7 165	7 831	8 620	9 739	11 451	13 679	15 967
Higiena i wydatki osobi- ste	749	855	1 045	1 307	1 465	1 581	1 740	1 939	2 218	2 507	2 886
Konsumpcja lekarska	2 530	3 120	4 100	5 140	5 700	6 250	6 880	7 800	9 233	11 172	13 081
5. Transport i telekomu- nikacja w tym:	3 210	3 868	5 110	6 424	6 758	7 397	8 159	8 898	9 849	11 450	12 741
Transport indywidualny	1 579	2 047	2 928	3 805	4 012	4 538	5 207	5 729	6 310	7 369	8 465
Transport zbiorowy i te- lekomunikacja	1 631	1 821	2 182	2 619	2 746	2 859	2 952	3 169	3 539	4 081	4 276
6. Kultura i rozrywki	3 623	4 276	5 326	6 206	6 553	6 910	7 468	8 481	9 762	11 194	11 524
7. Inne	5 802	6 165	7 768	9 211	9 687	10 098	10 979	11 963	13 172	14 854	16 577
Spżycie ogółem	57 173	65 255	80 280	92 542	96 722	10 1723	109 211	120 388	133 491	151 404	167 627
Spżycie na 1 mieszkańca	1 378	1 560	1 904	2 180	2 262	2 363	2 515	2 746	3 013	3 380	3 748

Tabela 2

Spożycie w gospodarstwach domowych Francji w cenach stałych (z 1956 r.) w latach 1949-1959 (w mln franków)

Grupy rodzajowe spożycia	Lata										
	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
1. Żywność, w tym:	35 360	37 919	39 453	40 452	42 560	43 954	45 766	46 655	47 952	48 376	49 364
Produkty zbożowe	5 248	5 327	5 668	5 608	5 838	5 909	5 893	6 096	6 211	6 159	6 174
Warzywa i owoce	5 905	6 365	6 404	6 500	6 653	6 505	6 946	6 605	7 027	7 484	7 522
Mięso, drób, jaja, ryby	11 509	11 878	12 276	13 215	14 186	14 988	15 745	16 115	16 365	16 476	17 200
Mleko, ser, tłuszcze	5 621	6 521	6 872	6 680	7 088	7 493	7 748	7 947	8 203	8 453	8 498
Produkty żywności róż- nej	1 773	1 892	2 008	2 063	2 289	2 440	2 531	2 824	2 962	2 942	2 964
Napoje	5 304	5 936	6 225	6 386	6 506	6 619	6 903	7 068	7 184	6 862	7 006
2. Ubiór, w tym:	11 410	12 076	13 221	13 315	13 855	14 241	15 244	16 417	17 803	17 249	17 460
Odzież	9 637	10 202	11 288	11 312	11 642	12 048	12 972	14 045	15 345	14 832	14 979
Obuwie	1 773	1 874	1 933	2 003	2 193	2 193	2 272	2 372	2 458	2 417	2 481
3. Zamieszkiwanie, w tym:	12 383	12 920	13 841	14 208	14 574	15 438	16 764	18 235	19 618	19 684	20 376
Mieszkanie	4 752	4 754	4 813	73	4 956	5 113	5 332	5 477	5 798	6 105	6 376
Wyposażenie mieszkania	3 241	3 609	4 216	4 360	4 655	5 042	5 817	6 538	7 628	7 329	7 602
Energia i produkty utrzyma- nia	4 390	4 557	4 812	4 975	4 963	5 283	5 615	6 220	6 192	6 250	6 398
4. Higiena i zdrowie, w tym:	5 814	6 297	6 819	7 306	8 070	8 513	9 028	9 739	10 716	11 503	12 050
Higiena i wydatki osobi- ste	1 269	1 323	1 320	1 469	1 554	1 649	1 775	1 939	2 075	2 087	2 158
Konsumpcja lekarska	4 545	4 974	5 499	5 837	6 466	6 864	7 253	7 800	8 641	9 416	9 892
5. Transport i telekomu- nikacja, w tym:	4 969	5 397	6 255	6 810	6 928	7 518	8 307	8 898	9 110	9 573	9 647
Transport indywidualny	2 230	2 713	3 370	3 909	4 141	4 650	5 352	5 729	5 721	6 141	6 203
Transport zbiorowy i te- lekomunikacja	2 739	2 684	2 885	2 901	2 787	2 868	2 955	3 169	3 389	3 432	3 444
6. Kultura i rozrywki	5 908	6 317	6 647	6 580	6 965	7 307	7 804	8 481	9 265	9 604	9 844
7. Inne	8 617	8 749	9 974	10 471	10 303	10 486	11 223	11 963	12 328	12 084	12 053
Spożycie ogółem	84 461	89 675	96 210	99 142	103 185	107 457	114 136	120 388	126 792	128 073	130 794
Spożycie na 1 mieszkańca	2 036	2 144	2 282	2 335	2 414	2 496	2 628	2 746	2 861	2 859	2 891

Źródło: Ibidem.

Tabela 3

Spożycie w gospodarstwach domowych Francji w latach 1960-1965 (w mln franków)

Grupy rodzajowe spożycia	Lata						Lata					
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	Spożycie w cenach bieżących						Spożycie w cenach stałych (z 1959 r.)					
1. Żywność, w tym:	67 340	71 319	78 090	84 861	89 677	93 755	65 642	67 654	70 388	72 612	74 550	76 252
Produkty zbożowe	7 853	8 507	9 228	10 089	10 658	11 010	7 526	7 747	8 115	8 315	8 474	8 614
Warzywa i owoce	9 231	9 702	11 371	11 374	11 761	12 320	9 388	9 607	9 947	10 284	10 646	10 875
Mięso, drób, jaja, ryby	23 802	25 781	28 149	31 315	33 389	35 374	22 837	23 699	24 739	25 260	25 588	26 406
Mleko, ser, tłuszcze	10 647	10 959	11 863	13 000	13 793	14 401	10 349	10 598	10 938	11 232	11 665	11 876
Produkty żywności różnej	3 649	3 850	4 222	4 639	4 868	5 040	3 601	3 856	4 134	4 382	4 466	4 597
Napoje	12 158	12 520	13 257	14 084	15 208	15 610	11 941	12 147	12 515	13 139	13 711	13 884
2. Ubiór, w tym:	22 313	24 262	26 818	30 638	32 148	33 115	21 469	22 718	24 448	26 921	27 418	27 681
Odzież	18 901	20 573	22 763	26 172	27 526	28 342	18 263	19 311	20 790	22 976	23 415	23 602
Obuwie	3 412	3 689	4 055	4 466	4 622	4 773	3 206	3 407	3 658	3 945	4 003	4 079
3. Zamieszkiwanie, w tym:	30 062	33 003	37 683	43 071	46 229	49 286	28 901	30 571	33 590	36 874	38 443	39 307
Mieszkanie	10 685	12 411	14 522	16 646	18 359	20 850	9 623	10 200	10 814	11 277	11 793	12 248
Wyposażenie mieszkania	10 656	11 508	12 921	14 711	15 724	15 749	10 527	11 286	12 433	13 827	14 609	14 442
Energia i produkty utrzymania	8 721	9 084	10 240	11 714	12 146	12 687	8 751	9 085	10 343	11 770	12 041	12 617
4. Higiena i zdrowie, w tym:	18 145	20 250	22 956	26 722	31 084	34 037	17 090	18 603	20 252	22 221	24 436	26 218
Higiena i wydatki osobiste	3 132	3 455	3 919	4 376	4 878	5 091	3 018	3 165	3 489	3 742	4 012	4 138
Konsumpcja lekarska	15 013	16 795	19 037	22 346	26 206	28 946	14 072	15 438	16 763	18 479	20 424	22 080
5. Transport i telekomunikacja	14 212	16 098	18 523	20 957	23 224	24 851	13 878	15 398	17 448	19 313	21 148	22 267
w tym:												
Transport indywidualny	9 618	11 094	12 989	15 023	16 914	18 074	9 473	10 799	12 516	14 211	15 856	16 811
Transport zbiorowy i telekomunikacja	4 594	5 004	5 534	5 934	6 310	6 777	4 405	4 599	4 932	5 102	5 292	5 456
6. Kultura i rozrywki	12 771	14 015	15 717	17 658	19 239	19 934	12 461	13 420	14 379	15 613	16 605	17 002
7. Inne	18 078	19 742	21 786	24 495	27 177	29 220	17 366	18 236	19 231	20 323	21 187	22 019
Spożycie ogółem	182 921	198 689	221 573	248 402	268 778	284 198	176 807	186 600	199 736	213 877	223 787	230 746
Spożycie na 1 mieszkańca	4 048	4 350	4 757	5 215	5 571	5 824	3 913	4 086	4 288	4 490	4 638	4 729

Źródło: Ibidem.

Tabela 4

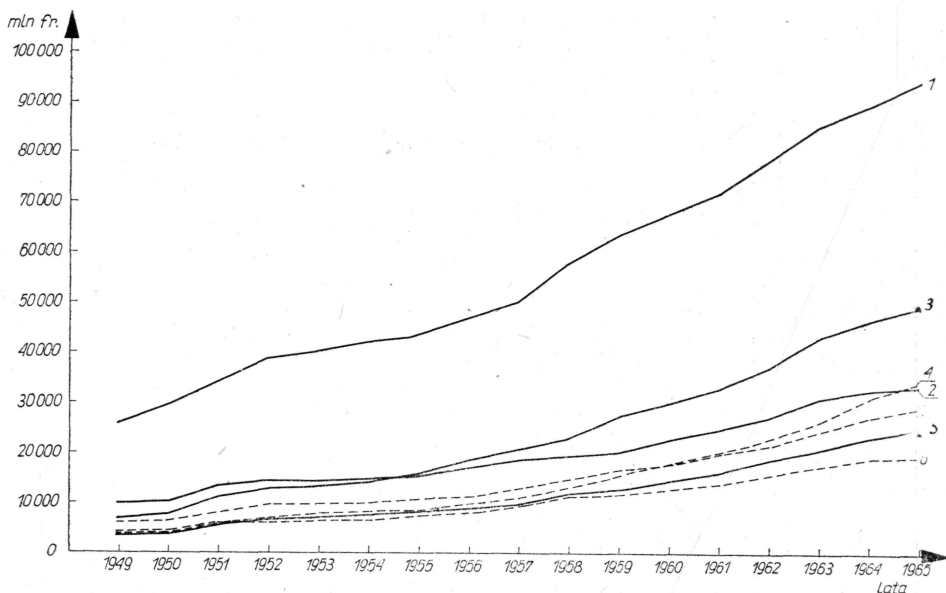
Wskaźniki dynamiki i struktury spożycia w gospodarstwach domowych Francji

Grupy rodzajowe spożycia	Wskaźniki dynamiki				Wskaźniki struktury							
	1949 = 100%		1959 = 100%		wg cen bieżących — lata			wg cen stałych — lata				
	wg cen bież.	wg cen stałych	wg cen bież.	wg cen stałych	1949	1954	1959	1965	1949	1954	1959	1965
1. Żywność, w tym:	239,5	139,6	148,2	120,6	44,2	40,6	37,0	33,0	41,9	40,9	37,7	33,0
Produkty zbożowe	194,2	117,6	149,0	116,5	6,6	5,5	4,5	3,9	6,2	5,5	4,7	3,7
Warzywa i owoce	234,4	127,4	137,5	121,4	6,1	5,4	5,0	4,3	7,0	6,0	5,8	4,7
Mięso, drób, jaja, ryby	262,8	149,4	161,4	120,5	14,0	13,7	12,8	12,4	13,6	14,0	13,1	11,4
Mleko, ser i tłuszcze	224,8	151,2	145,9	118,7	7,9	7,1	6,2	5,1	6,7	7,0	6,5	5,2
Produkty żywności różnej	247,9	167,2	146,6	133,7	2,5	2,6	2,2	1,8	2,1	2,3	2,2	2,0
Napoje	253,2	132,1	135,4	120,4	7,1	6,2	6,3	5,5	6,3	6,1	5,3	6,0
2. Ubiór, w tym:	220,0	153,0	164,6	137,6	16,2	13,9	12,4	11,7	13,5	13,2	13,4	12,0
Odzież	225,6	155,4	165,5	137,8	13,5	11,7	10,6	10,0	11,4	11,2	11,5	10,2
Obuwie	191,6	139,9	159,4	136,2	2,7	2,2	1,8	1,7	2,1	2,0	1,9	1,8
3. Zamieszkiwanie, w tym:	385,1	164,5	179,6	143,2	11,8	13,8	15,9	17,3	14,6	14,4	15,6	17,0
Mieszkanie	518,1	134,2	226,7	133,2	2,8	4,1	5,1	7,3	5,6	4,8	4,9	5,3
Wyposażenie mieszkania	399,3	234,6	158,2	145,1	4,1	4,7	5,7	5,5	3,8	4,7	5,8	6,2
Energia i produkty utrzymania	296,4	145,7	152,9	152,0	4,9	5,0	5,1	4,5	5,2	4,9	4,9	5,5
4. Higiena i zdrowie, w tym:	473,7	207,3	213,2	164,2	5,7	7,7	9,5	12,0	6,9	7,9	9,2	11,4
Higiena i wydatki osobiste	376,5	170,1	176,4	143,4	1,3	1,6	1,7	1,8	1,5	1,5	1,6	1,8
Konsumpcja lekarska	502,5	217,6	221,3	168,8	4,4	6,1	7,8	10,2	5,4	6,4	7,6	9,6
5. Transport i telekomunikacja, w tym:	389,5	194,1	195,0	174,8	5,7	7,3	7,6	8,7	5,9	7,0	7,4	9,7
Transport indywidualny	499,5	278,2	213,5	198,6	2,8	4,5	4,8	6,4	2,7	4,3	4,8	7,3
Transport zbiorowy i telekomunikacja	283,0	125,7	158,5	127,6	2,9	2,8	2,8	2,3	3,2	2,7	2,6	2,4
6. Kultura i rozrywki	348,2	166,6	173,0	147,5	6,3	6,8	7,7	7,0	7,0	6,8	7,5	7,4
7. Inne	277,9	139,9	176,3	132,8	10,1	9,9	9,9	10,3	10,2	9,8	9,2	9,5
Spożycie ogółem	286,1	154,9	169,5	137,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Ibidem.

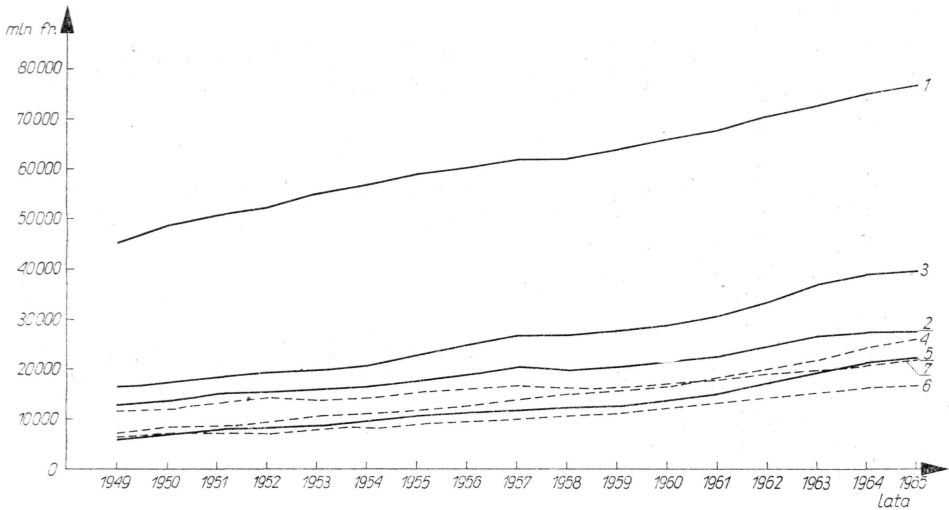
latach, jednakże na znacznie niższym poziomie, wynoszącym zaledwie 5% całości wydatków, za to wzrost dochodzi nawet do 10%. Na tym samym poziomie kształtują się wydatki przeznaczone na kulturę i rozrywki. Grupa innych wydatków obejmuje pokrycie nakładów na hotele, kawiarnie, restauracje i inne usługi. W latach 1959 - 1965 obserwujemy dalszy spadek udziału wydatków na żywność do 33%, co odbyło się dzięki zwiększeniu udziału wydatków przeznaczonych na higienę i zdrowie. Pozostałe nie wykazują specjalnych tendencji zmian w strukturze.

Z bardziej szczegółowej struktury, którą zawdzięczamy opracowaniu Instytutu, a której w warunkach polskich z taką szczegółowością nie posiadamy, na uwagę zasługuje rozwój wydatków na mięso, drób, ryby i jaja stanowiący 1/3 wydatków żywnościowych, z czego znów 1/3 stanowią wydatki na wołowinę, co w dużym stopniu charakteryzuje strukturę żywienia. Wśród wydatków na ubiór większość przeznaczona jest na odzież, a zaledwie 10% na obuwie, w związku z czym można stwierdzić, że czynnik mody odgrywa w kształtowaniu się tej grupy wydatków decydującą rolę. Wśród wydatków na mieszkanie struktura wewnętrzna w latach 50-tych przedstawia się również w 1/3 na mieszkanie, 1/3 na jego wyposażenie i 1/3 na energię i utrzymanie, natomiast w 1965 r. wzrasta udział wydatków na samo mieszkanie (według wskaźników struktury w cenach bieżących a według cen stałych — nie). Wydatki na higienę i zdrowie w dużej mierze pochłania konsumpcja lekarska, czemu

Ryc. 1. Dynamika spożycia w gospodarstwach domowych Francji według cen bieżących w latach 1949 - 1965

Rozchody: 1 — żywność, 2 — ubiór, 3 — mieszkanie, 4 — higiena i zdrowie, 5 — transport i telekomunikacja, 6 — kultura i rozrywki, 7 — inne

Ryc. 2. Dynamika spożycia w gospodarstwach domowych Francji według cen stałych (z 1959 r.) w latach 1949 - 1965 (dla lat 1949 - 1958 przeliczenia własne)
 Rozchody: 1 — żywność, 2 — ubiór, 3 — mieszkanie, 4 — higiena i zdrowie, 5 — transport i telekomunikacja, 6 — kultura i rozrywki, 7 — inne

w warunkach francuskich nie można się dziwić wobec odpłatności tych usług, zarówno za lekarstwa jak i leczenie indywidualne i szpitalne. W porównaniu z Polską, gdzie obowiązują zasady ulg w odpłatności, ten wskaźnik struktury może wydawać się wygórowany. Warto również zwrócić uwagę na udział wydatków przeznaczonych na transport i telekomunikację. Spośród 5% wydatków na te cele w 1949 r. połowa była przeznaczona na transport indywidualny a połowa na zbiorowy, podczas gdy w 1959 r. liczby te kształtowały się jak 2 : 1, natomiast w 1965 r. 3 : 1 na korzyść transportu indywidualnego, co spowodowane było stale wzrastającymi wydatkami na kupno samochodów indywidualnych. Godny podkreślenia również jest fakt, że wśród wydatków na transport indywidualny połowę przeznaczają się na zakup a połowę na utrzymanie pojazdów.

Przedstawione tendencje rozwojowe zaobserwowane w zmianach struktury spożycia nie mogą być jednak podstawą dla rozważań typu planistycznego. Pamiętać bowiem należy, że właśnie od wyznaczonej uprzednio wielkości ogólnej sumy wydatków przeznaczonych na spożycie indywidualne zależy ich struktura i w związku z tym, struktura ta musi stać się funkcją zarówno wzrostu dochodów ludności, jak i zmian w cenach na poszczególne dobra i usługi. Toteż bardziej celowe wydaje się poddanie analizie poszczególnych grup wydatków w ich wielkościach absolutnych, ustalonych dla całego kraju i wyrażonych w pieniądzu. Kształtowanie się wydatków w 7 podstawowych grupach przedstawiają ryc. 1 i 2, ukazujące sytuację raz w cenach bieżących, a w drugim przypadku

Tabela 5

Parametry równania trendu postaci $y = ax + b$ grup spożycia mieszkańców Francji w latach 1949 - 1959 i 1959 - 1965 (w cenach bieżących)

Grupy rodzajowe spożycia	Parametry równania trendu grup spożycia w l. 1949 - 1959		Przewidywane spożycie (mln franków) w 1965 r. wg trendów		Rzeczywiste spożycie w 1965 r. w cenach bieżących	Parametry równania trendu grup spożycia w l. 1959 - 1965 w cenach bieżących	
	a	b	podgrupy	grupy		a	b
	1. Żywność, w tym:	3267	22699	78221	78238	93755	5348
Produkty zbożowe	322	3684	9158	—	11010	645	6670
Warzywa i owoce	463	2985	10856	—	12320	613	8272
Mięso, drób, jaja, ryby	1250	6789	28039	—	35374	2324	19237
Mleko, ser, tłuszcze	461	4537	12374	—	14401	769	9022
Produkty żywności różnej	189	1419	4632	—	5040	287	3097
Napoje	581	3285	13162	—	15610	711	10639
2. Ubiór, w tym:	1049	8558	26391	26391	33115	2322	17770
Odzież	929	7042	22835	—	28342	2018	14988
Obuwie	120	1516	3556	—	4773	305	2782
3. Zamieszkiwanie, w tym:	1859	4149	35752	35752	49286	3854	22695
Mieszkanie	657	509	11678	—	20850	1948	6872
Wyposażenie mieszkania	701	1297	13214	—	15749	1098	8642
Energia i produkty utrzymania	501	2343	10860	—	12687	809	7178
4. Higiena i zdrowie, w tym:	1155	1513	21148	21148	34037	3091	11800
Higiena i wydatki osobiste	200	456	3856	—	5091	395	2383
Konsumpcja lekarska	955	1057	17292	—	28946	2698	9413
5. Transport i telekomunikacja, w tym:	885	2292	17337	17337	24851	2115	10199
Transport indywidualny	618	964	11470	—	18074	1691	6404
Transport zbiorowy i telekomunikacja	267	1328	5867	—	6777	424	3795
6. Kultura i rozrywki	831	2506	16633	16633	19934	1493	9864
7. Inne	994	4563	21461	21461	29220	2174	13742

Tabela 6

Parametry równania trendu postaci $y=ax+b$ grup spożycia mieszkańców Francji w latach 1949 - 1959 i 1959 - 1965 (w cenach stałych)

Grupy rodzajowe spożycia	Parametry równania trendu grup spożycia w l. 1949 - 1959		Przewidywane spożycie (mln franków) w 1965 r. wg trendów		Rzeczywiste spożycie w 1965 r. w cenach stałych 1956 r.	Parametry równań trendu grup spożycia w l. 1959 - 1965 w cenach stałych 1959 r.	
	a	b	podgrupy	grupy		a	b
	1. Żywność, w tym: Produkty zbożowe Warzywa i owoce. Mięso, drób, jaja, ryby Mleko, ser i tłuszcze Produkty żywności różnej Napoje	1391 97 136 604 266 134 153	35094 5251 5905 10914 5777 1620 5626	58723 6900 8217 21182 10299 3898 8227		58741 — — — — — —	59612 7239 9139 20792 10064 3963 8415
2. Ubiór, w tym: Odzież Obuwie	657 584 74	10811 9071 1737	21994 18999 2995	21980 — —	24075 20704 3371	1385 1193 192	18857 16013 2844
3. Zamieszkiwanie, w tym: Mieszkanie Wyposażenie mieszkania	860 164 477	11026 4319 2598	25646 7107 10707	25646 — —	29235 8506 11024	2177 520 863	24881 8654 8986
Energia i produkty utrzymania	219	4109	7832	—	9705	794	7241
4. Higiena i zdrowie, w tym: Higiena i wydatki osobiste	632	4922	15659	15666	19815	1752	13675
Konsumpcja lekarska	99	1097	2780	—	3088	226	2590
5. Transport i telekomunikacja, w tym: Transport indywidualny	533	3818	12879	—	16727	1527	11085
Transport zbiorowy i telekom.	493	4626	12990	13007	16896	1680	10737
6. Kultura i rozrywki	413	2079	9100	—	12496	1472	6702
7. Inne	79	2547	3890	—	4400	208	4035
	412	5230	12234	12234	14532	961	10584
	377	8487	14896	14896	15956	931	15555

w cenach stałych (ujednolicono wszystkie dane dla lat od 1949 - 1965 w cenach stałych z 1959 r., co dało możliwość porównania obu okresów). Widoczna zmiana kąta nachylenia krzywych (przy zachowaniu tej samej skali) wskazuje na to, że nastąpiły w badanym okresie bardzo znaczne zmiany cen poszczególnych produktów, a ponieważ na ogół podwyżka cen nie następuje w jednakowym stopniu na różne produkty, fakt ten nie może pozostać bez wpływu na zmiany w strukturze spożycia.

Ponieważ omawiane funkcje są wypadkowymi wielu zmiennych niezależnych, ich kształtowanie się z roku na rok nie wykazuje zbyt wielkich skoków, co więcej, wykazuje dość wyraźną tendencję prostoliniowych trendów. W związku z tym obliczono parametry równania trendu $y = ax + b$, co zestawiono w tabelach 5 i 6.

Na podkreślenie zasługuje możliwość niejakiego eksperymentu polegającego na wyznaczeniu na podstawie lat 1949 - 1959 tendencji rozwojowych i następnie na podstawie otrzymanych równań trendów wyznaczenie odpowiednich wartości dla 1965 r., które z kolei można sprawdzić z danymi rzeczywistymi. Podkreślić przy tym należy, że okres 11-letni, służący za podstawę obliczeń, stanowi wystarczająco długi okres czasu. Stosowanie do obliczeń danych dłuższych okresów wydaje się nawet wręcz niecelowe i wadliwe, ze względu na to, że w dłuższych okresach następują całkowite przeobrażenia mentalności społeczeństwa i w związku z tym spożycie na początku badanego okresu stanowiłoby nieporównywalną wartość dla końca okresu. Zasadniczo przecież zmieniły się warunki życia lat powojennych w stosunku do lat 60-ych (Francja zaangażowana była w wojnę wietnamską i algierską), jak również do lat dzisiejszych.

Z punktu metodologicznego warto rozpatrzeć różnice między parametrami trendów obliczonych na danych statystycznych wyrażonych w różnych cenach. Wydawać by się mogło, że dla stosunkowo krótkich okresów czasu przy przewidywaniach lepsze są równania trendu uzyskane na podstawie danych w cenach bieżących, gdyż zawierają w sobie również tendencję zmian w cenach. Zamieszczone jednak w tabeli 5 i 6 przewidywane dane na 1965 r. na podstawie danych z lat 1949-1959 wskazują na to, że różnice między rzeczywistą strukturą w 1965 r. ustaloną na materiale w cenach stałych są mniejsze niż w przypadku danych w cenach bieżących. Wymaga to jednakże znajomości wpływu cen na kształtowanie się struktury spożycia, co niestety nie zawsze uda się spełnić. Przy tendencji zwykłej cen trzeba pamiętać o tym, że tak otrzymane dane prognocystyczne mogą być tylko orientacyjne i należy je podwyższyć. Z takim więc nastawieniem można korzystać z obliczonych na podstawie danych z lat 1959 - 1965 parametrów trendów zamieszczonych także w tabelach 5 i 6.

Warto przy tym zwrócić uwagę na to, że sumy dla grup prognozy obliczonych w podgrupach bardzo nieznacznie różnią się od prognoz obliczonych dla grup spożycia, co może służyć jako bardzo pozytywny wnio-

sek odnośnie do danych nie uwzględniających zbyt szczegółowych struktur. Porównując wreszcie parametry równania trendu postaci $y=ax+b$ obliczone dla lat 1959-1965 łatwo zauważyć dość daleko idącą zbieżność parametru b i jedynie parametr a , który wyraża nachylenie linii trendu, istotnie się różni będąc w produktach żywnościowych aż trzykrotnie większy dla cen bieżących w stosunku do cen stałych, a to z uwagi na wyeliminowanie wpływu wzrostu cen w tym drugim przypadku, który, jak się okazuje, jest bardzo znaczny. W produktach nieżywnościowych takich różnic nie ma, toteż różne otrzymamy wyniki prognoz w jednym i drugim przypadku.

W przytoczonych obliczeniach zrezygnowano z zamieszczania obliczeń trendów dla całego spożycia ogółem oraz dla spożycia na 1 mieszkańca, gdyż jest ono przecież wypadkową tendencji w poszczególnych grupach. Ponieważ na wartość spożycia ogółem wpływają przede wszystkim zmiany w cenach, różne dla różnych produktów, toteż wydaje się niecelowe obliczanie tendencji rozwojowych dla samych wskaźników struktury, gdyż są one również wypadkową decyzji mieszkańców danego terytorium uzależnionych od globalnej kwoty, jaką dysponują na wydatki oraz od relacji cen pomiędzy kupowanymi artykułami.

II. STRUKTURA SPOŻYCIA W POLSCE W LATACH 1959 - 1965

W warunkach statystyki polskiej niestety nie dysponujemy tak bogatym materiałem statystycznym, zarówno pod względem jego zakresu czasowego, jak i w zakresie szczegółowości struktury spożycia ludności. Podstawę do obliczeń struktury stanowi tutaj nie globalne spożycie wyrażone w złotych dla całej ludności Polski, lecz tylko dane uzyskane na podstawie badań budżetów rodzinnych i to głównie pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem i leśnictwem, które w przeliczeniu na jedną osobę oddają strukturę rozchodów (tabela 7). O różnych tendencjach w poszczególnych grupach spożycia świadczyć mogą zróżnicowane, podobnie jak dla spożycia mieszkańców Francji, wskaźniki dynamiki (tabela 8).

Z wskaźników struktury widzimy (tabela 7), że dominującą grupę stanowią, znów podobnie jak we Francji, wydatki na żywność, przy czym w 1959 r. stanowiły one aż 50%, spadając w 1965 r. do 43%. Wynikło to głównie z tego, że mimo wzrostu przeciętnych rocznych rozchodów na jedną osobę z 11 000 na 14 000 w 1965 r. wydatki na tłuszcze i mleko utrzymywały się na niezmiennym poziomie 1300 zł oraz na przetwory zbożowe, na poziomie 600 zł. W pozostałych grupach obserwujemy wzrost, co jednak w strukturze, jako wypadkową, daje spadek wskaźnika struktury. Nieznaczny spadek również obserwujemy w wydatkach na ubiór. Pozostałe wskaźniki wykazują tendencję wzrostu.

Tabela 7

Przeciętne roczne rozchody na 1 osobę w gospodarstwach domowych pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem i leśnictwem w Polsce w latach 1959-1965

Grupy rodzajowe spożycia	Lata													
	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	Przeciętne roczne rozchody w zł.											Wskaźniki struktury		
1. Żywność, w tym:	5381	5565	5713	5905	5700	5925	6117	49,6	48,1	46,9	46,9	44,8	44,0	43,1
Przetwory zbożowe	623	620	629	624	616	627	623	5,7	5,4	5,2	5,0	4,8	4,7	4,4
Ziemniaki, warzywa i owoce	731	739	798	877	805	807	843	6,7	6,4	6,5	6,9	6,4	6,0	6,0
Mięso, ryby, jaja	1693	1837	1872	1924	1766	1860	1949	15,6	15,9	15,4	15,3	13,9	13,8	13,7
Tłuszcze, mleko	1302	1330	1314	1320	1262	1343	1359	12,0	11,5	10,8	10,5	9,9	10,0	9,5
Różne artykuły żywnościowe.	797	819	864	919	1047	1077	1121	7,4	7,0	7,1	7,3	8,2	8,0	7,9
Wódka, wino, piwo	235	220	236	241	204	211	222	2,2	1,9	1,9	1,9	1,6	1,5	1,6
2. Ubiór, w tym:	1658	1757	1815	1782	1817	1874	2019	15,3	15,2	14,9	14,2	14,3	14,0	14,3
Odzież	1225	1350	1383	1367	1398	1449	1571	11,3	11,7	11,4	10,9	11,0	10,8	11,1
Obuwie	433	407	432	415	419	425	448	4,0	3,5	3,5	3,3	3,3	3,2	3,2
3. Mieszkanie opał, światło	986	1038	1134	1147	1263	1442	1564	9,0	9,5	9,4	9,1	9,9	10,7	11,0
4. Higiena i ochrona zdrowia	404	503	567	620	644	714	770	3,7	4,3	4,7	5,0	5,1	5,3	5,4
5. Komunikacja i łączność	176	210	242	262	305	340	364	1,6	1,8	2,0	2,1	2,4	2,5	2,6
6. Kultura, oświata, sport i turystyka	756	905	989	1055	1091	1167	1214	7,0	7,8	8,2	8,3	8,5	8,7	8,5
7. Inne	1499	1538	1698	1813	1909	1991	2144	13,8	13,3	13,9	14,4	15,0	14,8	15,1
Ogółem	10860	11566	12158	12584	12729	13453	14192	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1960-1966, po przegrupowaniu.

Pamiętać jednak należy o tym, że na przestrzeni badanych lat 1959 - 1965 globalna wartość rozchodów rocznych, przypadających na 1 mieszkańca, wzrastała z 10 860 w 1959 do 14 192 zł w 1965 r. Nic więc dziwnego, że obliczone tendencje dla grup rozchodów (tabela 8) wykazują wszędzie wzrost za wyjątkiem jednego przypadku: wydatków na wódkę, wino i piwo, których parametr a jest ujemny, sygnalizując spadek wydatków na ten cel. Przewidywane spożycie na 1967 r. w podgrupach daje identyczne wyniki co w grupach, choć znacznie odbiega od zrealizowanego rzeczywistego wyniku. Tłumaczyć ten fakt należy chyba przede wszystkim tym, że dane wyjściowe dla ustalenia trendów wyrażone były w cenach bieżących, chociaż przyczyną oczywiście mogła być także nieco inna reprezentacja badanych budżetów rodzin.

Dla konfrontacji reprezentatywności użytych do wyznaczania trendów danych zestawiono w tabeli 9 wyniki szacunkowego spożycia wykonanego przez GUS dla lat 1965, 1966 i 1967. Porównując w 1967 r. globalną wartość tego spożycia ustalonego szacunkowo na 1 mieszkańca w wysokości 14 143 zł z rozchodami ustalonymi na podstawie danych budżetów rodzinnych pracowników zatrudnionych w gospodarce społecznej poza rolnictwem i leśnictwem w wysokości 14 244 zł, widzimy daleko idącą zbieżność. Gorzej to wygląda, jeśli porównamy strukturę tych wydatków. Zasadniczo różni się udział grupy nazwanej „napoje” wynoszący ok. 10%, podczas gdy grupa „wódka, wino, piwo” stanowi niecałe 2%. Różnica ta w stosunku do danych francuskich zaznaczy się wyraźnie właśnie w tej grupie na wykresie 4 ukazującym strukturę wydatków żywnościowych. Pewne różnice tłumaczyć może grupa innych wydatków, powstała na różnych zasadach klasyfikacji.

Warto w tym miejscu jeszcze zwrócić uwagę na różnice w strukturze wydatków w porównaniu z ludnością rolniczą. Zamieszczone w tabeli 9 wskaźniki struktury z 1967 r. dotyczące spożycia rodzin pracowników zatrudnionych w gospodarce społecznej poza rolnictwem i leśnictwem oraz rodzin robotniko-chłopów^{3/} wskazują na większy udział wydatków na żywność u ludności wiejskiej kosztem wydatków na higienę, ochronę zdrowia, kulturę, oświatę i sport. Jest to tym bardziej godne podkreślenia, że ogólna kwota wydatków na 1 osobę według budżetów rodzin robotniko-chłopów wynosi 9 466 zł rocznie, podczas gdy w rodzinach pracowników spoza rolnictwa aż 13 507 zł. Przeznaczenie przeszło 50% wydatków na żywność znajdujemy także w rodzinach chłopskich, zgodnie z materiałami Instytutu Ekonomiki Rolnej⁴ dla lat 1966 - 1967. Podkreślić należy, że w latach wcześniejszych udział procentowy wydatków na

³ Materiały Statystyczne — Statystyka Polski 1969, nr 31 i 38.

⁴ Por. *25 lat gospodarki Polski Ludowej* pod red. K. Secomskiego, Warszawa, 1969, s. 197.

Tabela 8

Tendencje zmian w przeciętnych rozchodach na 1 osobę w gospodarstwach domowych pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem i leśnictwem w Polsce w latach 1959 - 1965

Grupy rodzajowe spożycia	Wskaźniki dynamiki 1959 = 100 %		Parametry równania trendu $y = ax + b$ grup spożycia w latach 1959 - 1965		Przewidywane spożycie w 1967 r. wg trendów		Rzeczywiste spożycie w 1967 r.
	1962	1965	a	b	podgrupy	grupy	
	1. Żywność, w tym:	109,7	113,7	104	5342	6174	
Przetwory zbożowe	100,2	100,0	0	623	623	—	609
Ziemniaki, warzywa i owoce	120,0	115,3	17	732	868	—	904
Mięso, ryby, jaja	136,4	115,1	25	1742	1942	—	2082
Tłuszcze, mleko	101,4	104,4	5	1298	1338	—	1375
Różne artykuły żywnościowe	115,3	140,7	60	710	1190	—	1261
Wódka, wino, piwo	102,6	94,5	-3	237	213	—	251
2. Ubiór, w tym:	107,5	121,8	47	1629	2005	2005	2281
Odzież	111,6	128,2	45	1213	1573	—	1805
Obuwie	95,8	103,5	2	416	432	—	476
3. Mieszkanie, opał, światło	116,3	158,6	92	865	1601	1601	2000
4. Higiena i ochrona zdrowia	153,5	190,6	57	375	831	831	641
5. Komunikacja i łączność	148,9	206,8	32	145	401	401	370
6. Kultura, oświata, sport i turystyka	139,6	160,6	71	740	1308	1308	1360
7. Inne	120,9	143,0	109	1363	2235	2235	1110

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1968, po przegrupowaniu spożycia w 1967 r.

Tabela 9

Szacunek spożycia przez ludność Polski dóbr materialnych i usług niematerialnych w latach 1965 - 1967 w (cenach bieżących)

Grupy rodzajowe spożycia	Szacunek spożycia w mld zł				Wskaźniki struktury		Szacunek spożycia na 1 mieszkańca		Rozchody na 1 osobę pracowników w 1967 r. wg budże- tów rodzinnych		Wskaźniki struktury (za 1967 r.) spożycie rodzin ^b		
	Lata				Lata						pracowników gospodarki uspołeczni- onej poza rol- nictwem i leśnictwem		robotniko- -chłopów
	1965	1966	1967	1967	1965	1967	1965	1967	zł	%			
Żywność	168,0	177,1	184,6	42,3	40,9	5332	5780	6231	43,8	46,1	53,0		
Napoje	35,4	38,6	42,0	8,9	9,3	1125	1313	251 ^a	1,8	.	.		
Odzież i obuwie	55,5	58,7	61,5	14,0	13,6	1760	1924	2281	16,0	16,9	17,2		
Mieszkanie, opał i energia	36,9	39,1	43,4	9,3	9,6	1172	1361	2000	14,0	14,9	13,1		
Higiena i ochrona zdrowia	29,4	32,0	34,9	7,4	7,7	935	1095	641	4,5	4,7	2,6		
Komunikacja i łączność	17,6	18,4	20,4	4,4	4,5	559	640	370	2,6	2,7	2,1		
Kultura, oświata, sport	36,7	40,4	44,2	9,3	9,8	1165	1383	1084	7,6	8,0	5,6		
Tytoń i wyroby tytoniowe	10,8	12,3	13,9	2,8	3,1	344	435	276	1,9	3,9 ^c	4,2 ^c		
Inne	6,4	6,6	6,7	1,6	1,5	203	212	1110	7,8	2,8	2,2		
Ogółem	396,7	423,2	451,6	100,0	100,0	12595	14143	14244	100,0	100,0	100,0		

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1968 — po przegrupowaniu.

^a Tylko wódka, wino i piwo.^b Statystyka Polskiej. Budżety rodzin pracowników gospodarki uspołecznionej 1969, nr 31. Budżety rodzin robotniko-chłopów 1969, nr 38.^c W tym alkohol i tytoń.

żywność był znacznie wyższy, co zresztą pogłębiało różnice w strukturze spożycia między ludnością chłopską i robotniczą⁵.

Dane budżetów domowych służyć mogą do znacznie głębszej analizy w rodzaju potwierdzenia liczbowego prawa Engla, czy też ustalenia diety za pomocą metody simplex, jednakże problematyka ta wykracza poza ramy niniejszego opracowania zajmującego się zmianami zachodzącymi w strukturach spożycia⁶.

Podkreślić wreszcie wypada, że jako błędne z punktu metodologii badań ocenić należy wyznaczanie tendencji w samych wskaźnikach struktury, gdyż są one przecież wypadkową zmian w spożyciu, jego wielkości i struktury uzależnionej przede wszystkim zmianami cen, a więc nie można traktować ich jako niezależnych wielkości.

III. RÓŻNICE W STRUKTURZE SPOŻYCIA MIESZKAŃCÓW FRANCJI I POLSKI

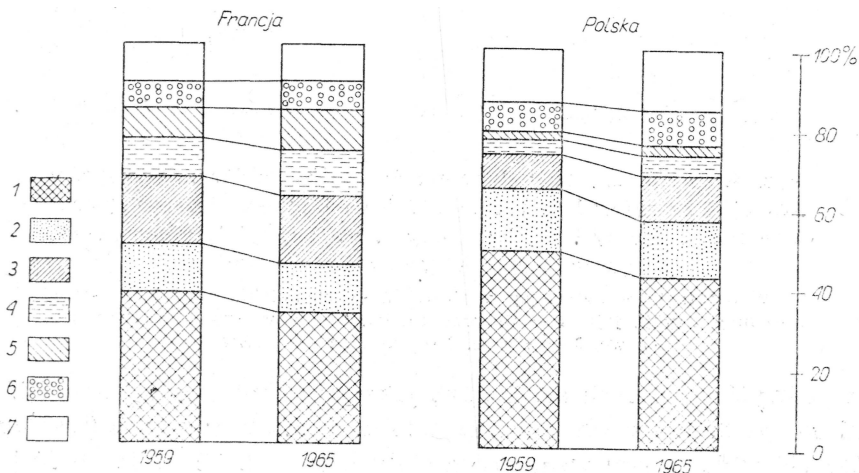
Przystępując do porównania struktury spożycia indywidualnego mieszkańców Francji i Polski (dane statystyczne przegrupowano w celu porównawczym według struktury statystyki francuskiej) podkreślić należy zasadniczą różnicę, mianowicie znacznie większy udział procentowy wydatków przeznaczonych na żywność w Polsce aniżeli we Francji. Również na wyższym poziomie kształtują się wskaźniki struktury wydatków przeznaczonych na ubiór, przy czym co jest bardzo charakterystyczne, wydatki przeznaczone na odzież kształtują się mniej więcej na poziomie 10-11%, natomiast procent wydatków przeznaczonych na obuwie jest w Polsce niemal dwukrotnie wyższy niż we Francji. Przewaga wskaźników struktury dla Polski w grupie żywności i ubioru zrekompensowana jest w grupach wydatków przeznaczonych na mieszkanie, higienę i komunikację. Tutaj wskaźniki struktury wydatków mieszkańców Francji znacznie przewyższają wydatki w Polsce. W przypadku mieszkań tłumaczyć to możemy po części bardzo niskimi opłatami czynszu za mieszkania przydzielone pracownikom państwowym, co ma miejsce w przypadkach osób niżej uposażonych, choć obecnie obserwujemy przechodzenie na bez porównania wyższe opłaty za mieszkania spółdzielcze. Ponadto takie kształtowanie wskaźników struktury może wynikać również z gorszego wyposażenia w drogie urządzenia gospodarstwa domowego w rodzaju lodówek, robotów itp. System ulg w opłatach dla pewnych grup społecznych (np. robotników państwowych lub rencistów) wpływa również na nieporównywalnie mniejszy udział wydatków na higienę i ochro-

⁵ Wyniki badań budżetów domowych rodzin chłopskich omawia szeroko M. Czerniewska, *Budżety domowe rodzin chłopskich*, Warszawa 1963.

⁶ Omówienie tej problematyki znaleźć można w pracy K. Zając, *Ekonometryczna analiza budżetów domowych*, Warszawa 1966.

nę zdrowia w Polsce rzędu 5%, podczas gdy we Francji w przeszło 10%. Żenująco niski udział wydatków na komunikację w Polsce, nie przekraczający 3% w porównaniu z francuskim — rzędu 9%, tłumaczyć należy chyba niezrealizowaniem odbicia w budżetach rodzinnych wydatków na zakup i utrzymanie prywatnych samochodów, niewspółmiernie drogie u nas w porównaniu z Francją. Aktualne wydatki w Polsce odpowiadają (w % francuskim wydatkom na transport zbiorowy i telekomunikację.

W latach 1959-1965 ciekawie kształtuje się miernik, jakim jest spożycie na 1 mieszkańca. W Polsce wzrost następuje z 10 860 do 14 192, a zatem o przeszło 30%, podczas gdy we Francji z 3748 na 5824, a więc o 55%, w cenach bieżących, natomiast w cenach stałych (z r. 1959) spożycie we Francji w 1965 r. osiąga 4729 na 1 mieszkańca, co daje wzrost 26%. Nic więc dziwnego, że porównanie struktury spożycia mieszkańców Francji i Polski w latach 1959 i 1965 na ryc. 3 przedstawia tendencje spadkowe udziału zasadniczych grup spożycia, spowodowane spadkiem wydatków na żywność, co stanowi potwierdzenie powszechnie znanego prasa Engla. Przypisać trzeba, że na przestrzeni badanych 7 lat tenden-

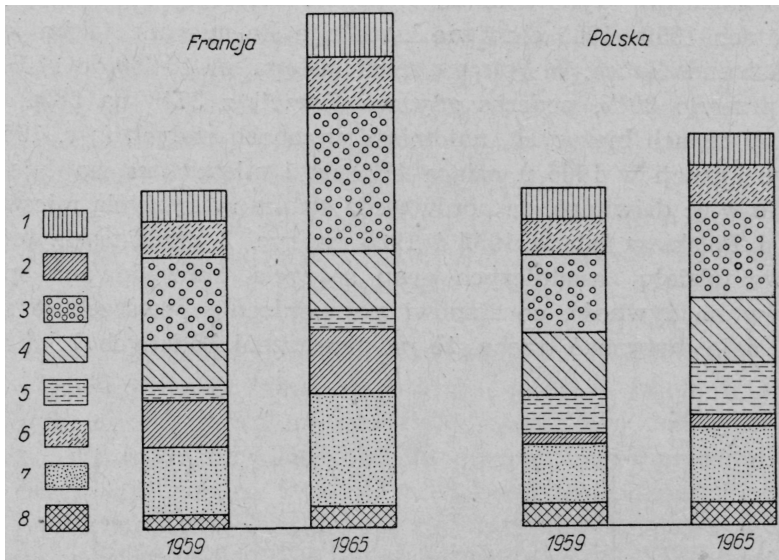
Ryc. 3. Struktura spożycia mieszkańców Francji i Polski w latach 1959 i 1965

Grupy spożycia: 1 — żywność, 2 — ubiór, 3 — mieszkanie, 4 — higiena i zdrowie, 5 — transport i telekomunikacja, 6 — kultura i rozrywki, 7 — inne

cja spadkowa w grupie wydatków na żywność we Francji jest łagodniejsza aniżeli w Polsce, natomiast w grupach wydatków na ubiór i zamieszkanie we Francji nie obserwujemy zmian, podczas gdy w Polsce suma kształtuje się na podobnym poziomie, natomiast zwiększyły się wydatki na mieszkanie kosztem wydatków na ubiór. Pewną nieporównywalność stanowić może grupa 7 wskutek niezupełnie jednakowego zaliczania ro-

dzajów wydatków do poszczególnych grup w danych statystycznych dotyczących spożycia Francji i Polski.

Na szczególne zwrócenie uwagi zasługują zmiany, jakie obserwujemy wewnątrz dwu grup tj. żywności i ubioru (ryc. 4). Przede wszystkim, porównując lata 1959 i 1965 zauważamy znacznie większy wzrost wydatków we Francji na ten cel, aniżeli w Polsce, co tłumaczyć można

Ryc. 4. Struktura wydatków na żywność i ubiór mieszkańców Francji i Polski w latach 1959 i 1965 według cen bieżących (w celach porównawczych wydatki 1959 r. we Francji i Polsce przedstawiono w postaci słupków równej wielkości)

Wydatki: 1 — przetwory zbożowe, 2 — ziemniaki, warzywa, owoce, 3 — mięso, ryby, jaja, 4 — tłuszcze, mleko, 5 — inne artykuły żywnościowe, 6 — napoje, 7 — odzież, 8 — obuwie

dużą podwyżką cen tych artykułów, jaka miała miejsce we Francji. Wydatki na żywność wzrosły bowiem o 48%, a na ubiór o 65% (według cen bieżących) podczas gdy według cen stałych tylko 21% na żywność i 38% na ubiór. Wewnętrzna struktura wydatków tych jest we Francji i w Polsce uderzająco podobna, z jednym wyjątkiem tj. napojów, co tłumaczyć należy innym sposobem klasyfikowania produktów, a co sygnalizowane już było w tabeli 9. Trochę to może dziwić wobec tego, że jak później zobaczymy (tabela 14) spożycie mięsa przypadające na 1 mieszkańca w Polsce jest znacznie niższe aniżeli we Francji.

Głębsza analiza tych wielkości wymagałaby skonfrontowania ich z normami, czy wzorcami konsumpcji zapewniającymi właściwą wewnętrzną strukturę spożywanych produktów⁷. W stosunku do Francji

⁷ Omówione szeroko w pracy J. Łoś, *Wstęp do polityki żywnościowej*, Warszawa 1964.

naszą dietę charakteryzuje ubóstwo warzyw i jarzyn, mięsa i ryb. Sytuacja ta jednak jest często wynikiem nie zawsze najlepszych, tradycją ukształtowanych gustów konsumentów. Pogłębić się ona może wskutek przeszkód występujących na drodze do prawidłowego ukształtowania podaży. Pomiędzy produkcję a podaż wkraczają jednak zadania eksportowe, których realizacja zmniejsza podaż na rynku wewnętrznym i zmienia jej strukturę w sposób często przypadkowy⁸.

Wytłumaczenie tego rodzaju tendencji wymaga jednak uwzględnienia szeregu dalszych czynników, takich jak wpływu dochodów na spożycie artykułów żywnościowych, tendencji i preferencji w spożyciu poszczególnych produktów przez różne grupy społeczne, trzeba bowiem pamiętać o tym, że ogólna struktura jest znów tylko wypadkową bardzo zróżnicowanego społeczeństwa i przemiany w standardzie życiowym poszczególnych grup społecznych znajdują swe odzwierciedlenie w strukturze spożycia⁹.

IV. WPŁYW GRUP SPOŁECZNYCH NA STRUKTURĘ SPOŻYCIA

Przy okazji analizy struktury spożycia mieszkańców całego kraju zobaczymy jak daleko idące jest zróżnicowanie zarówno regionalne, jak i między grupami społecznymi i zawodowymi, charakteryzującymi się przede wszystkim różnymi dochodami. Informacji na ten temat w warunkach polskich dostarczają nam dane o budżetach rodzinnych z podziałem na grupy zamożności wyrażone poprzez roczną sumę wydatków na jedną osobę (Tabela 10). Zróżnicowanie tutaj jest znaczne. Począwszy od -budżetów, które zaliczyć należy do grup zamożności o wydatkach poniżej 7200 zł na jedną osobę rocznie (a w 1959 r. nawet poniżej 4800 zł) a skończywszy na grupach zamożności przekraczającej 18 000 zł (podczas gdy w 1965 r. wydzielono nawet dość liczną grupę budżetów zaliczonych do grupy zamożności ponad 24 000 zł na jedną osobę rocznie). Dodatkowe zróżnicowanie powstaje jeszcze w wyniku rozdziału materiałów statystycznych na rodziny pracowników fizycznych i umysłowych, co w latach wcześniejszych odpowiadało podziałowi na grupy robotników i personel inżynieryjno-techniczny. Rzecz jasna, że przy tak daleko idącym zróżnicowaniu średniej wartości spożycia na jednego mieszkańca, całkowitemu zróżnicowaniu musi ulec struktura wydatków na poszczególne grupy spożycia. Nawiązując do grup poprzednio ustalonych zauważamy, że w miarę wzrostu grup zamożności maleją oczywiście wydatki na żywność, gdy

⁸ Por. A. Hodoly, *Problemy spożycia w Polsce*, Warszawa 1966, s. 309.

⁹ Wśród opracowań dotyczących tego problemu wymienić należy: C. Kos, *Wpływ dochodów na spożycie artykułów żywnościowych*, Warszawa 1965; H. Chojnacka, *Konsumpcja żywności w rodzinach rolniczych*, Warszawa 1963; W. Życki, *Spożycie artykułów żywnościowych w Polsce*, Warszawa 1909.

Tabela 10

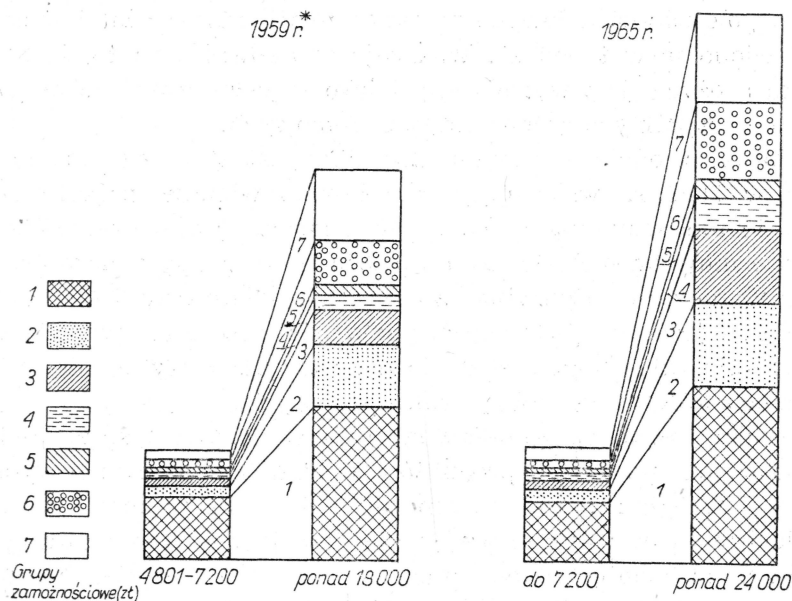
Wskaźniki struktury spożycia pracowników fizycznych i umysłowych³ w Polsce w najniższej i najwyższej grupie zaможności (roczna -suma wydatków na 1 osobę) w latach 1959 i 1965

Grupy rodzajowe spożycia	1959						1965					
	Pracownicy fizyczni			Pracownicy umysłowi			Pracownicy fizyczni			Pracownicy umysłowi		
	grupy zaможności		ponad 18 000 zł	grupy zaможności		ponad 18 000 zł	grupy zaможności		ponad 24 000 zł	grupy zaможności		ponad 24 000 zł
	do 4800 zł	18 000 zł		do 7200 zł	18 000 zł		do 7200 zł	18 000 zł		do 7200 zł	18 000 zł	
Przełiętne roczne rozchody na 1 osobę w gospodarstwach domowych w %												
1. Żywność, w tym:	63,5	43,1	53,3	34,3	54,7	36,5	55,2	29,9				
Przetwory zbożowe	12,0	3,4	7,3	2,3	9,0	2,3	7,5	1,7				
Ziemniaki, warzywa, owoce	7,4	5,0	5,9	4,7	7,4	4,2	7,3	4,1				
Mięso, ryby, jaja	18,3	12,4	17,3	10,7	15,4	10,6	16,2	8,5				
Tłuszcze, mleko	17,0	8,1	13,8	6,6	14,7	5,5	14,5	4,9				
Różne artykuły żywnościowe	6,9	10,6	7,5	8,3	7,1	11,2	8,7	9,2				
Wódka, wino, piwo	1,9	3,6	1,5	1,7	1,1	2,7	1,0	1,5				
2. Ubiór, w tym:	12,2	17,2	10,7	14,2	12,5	16,3	12,0	13,9				
Odzież	8,3	13,2	7,5	11,1	8,8	13,5	8,5	11,4				
Obuwie	3,9	4,0	3,2	3,1	3,7	2,8	3,5	2,5				
3. Mieszkanie, opał, światło	6,6	9,3	7,0	9,3	9,4	11,0	9,3	12,7				
4. Higiena i ochrona zdrowia	3,0	3,1	3,1	4,0	4,4	4,1	4,3	6,0				
5. Komunikacja i łączność	0,8	2,3	2,9	2,5	1,6	2,9	1,0	3,8				
6. Kultura, oświata, sport, turystyka	4,1	8,7	4,7	14,5	5,5	11,1	4,5	15,5				
7. Inne rozchody	9,8	16,3	18,3	21,2	11,9	18,1	13,7	18,2				
Ogółem zł	4413	22 358	6795	25 725	6587	30 841	6825	33 707				

a. Zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem i leśnictwem.

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1960 i 1966, po przegrupowaniu.

jednakże spojrzymy na ryc. 5 przedstawiającą porównanie struktury najniższej i najwyższej grupy zamożnościowej, zauważamy przy zachowaniu odpowiedniej skali charakteryzującej całość wydatków przypadających na jedną osobę, że wydatki na żywność znacznie przekraczają całkowite wydatki w najniższej grupie zamożnościowej. Można również powiedzieć,

Ryc. 5. Struktura spożycia pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w Polsce w najniższej i najwyższej grupie zamożnościowej (roczna suma wydatków na 1 osobę)

Spożycie: 1 — żywność, 2 — ubiór, 3 — mieszkanie, 4 — higiena i zdrowie, 5 — komunikacja i łączność, 6 — kultura, oświata i sport, 7 — inne

* Grupę do 1800 zł pominięto ze względu na małą liczebność w tej grupie.

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1960 i 1966 r.

że wydatki w najwyższej grupie przeznaczone na kulturę, oświatę i sport są co do swej wielkości rzędu odpowiadającego całkowitym wydatkom pozażywnościowym w najniższej grupie zamożnościowej.

Biorąc pod uwagę powyższe zróżnicowania, a także jeszcze dalej idące zróżnicowania przedstawione w tablicy pokazującej wskaźniki struktury spożycia z podziałem na pracowników fizycznych i umysłowych w najniższej i najwyższej grupie zamożności, należy zachować dużą ostrożność przy wszelkich przewidywaniach typu prognocystycznego, prowadzonych w oparciu o miary uśrednione, gdyż jak widzimy, są one wypadkową często znacznie zróżnicowanych danych. Zmiany więc ogólnych wskaźników mogą być wynikiem zmian tylko w niektórych grupach społeczno-zawodowych, a czasami także w niektórych regionach kraju.

Pośrednią informację o zróżnicowaniu spożycia według grup zawodo-

wo-socjalnych dla Francji mogą stanowić wyniki notowań ankietowych o posiadaniu wybranych dóbr, jak np. samochodów, telewizorów, lodówek, pralek czy odkurzaczy. Średni procent osób posiadających wymienione dobra na przestrzeni lat 1954-1965 kształtuje się różnie i to: dla samochodów od 21 - 45%, telewizorów od 1 - 40, lodówek od 8 - 52, pralek od 8-33 i odkurzaczy od 14 - 43%. Zróżnicowanie w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych na przestrzeni badanych lat jest znaczne. Przedstawiono je w tabeli 11. Wskazuje ono również na to, że globalna struktura spożycia jest wypadkową daleko idących zróżnicowań poziomu życia w poszczególnych gospodarstwach domowych.

W, Polsce, zgodnie z danymi Rocznika Statystycznego mamy obraz sytuacji w 1966 r. wskazujący na jeszcze większe zróżnicowanie¹⁰. Wprawdzie nie obejmują te dane całej ludności (tylko pracowników fizycznych i umysłowych), ale za to z podziałem na grupy zamożności. Tutaj wahania wynoszą: dla telewizorów 30-60%, odkurzaczy 6-52%, dla lodówek od 2 - 40%. W tym miejscu podkreślić jeszcze raz wypada, że tak dalece zróżnicowany stan posiadania dóbr trwałego użytku nie może nie pozostać bez wpływu na ogólną strukturę spożycia.

Omówienie tendencji zaobserwowanych w danych o spożyciu ludności z podziałem na grupy produktów w układzie porównawczym dwu krajów — Francji i Polski, nie może rościć sobie pretensji do wzorca metodologicznego w zakresie predykcji¹¹, ma jednak zwrócić uwagę ekonomistów na złożoność badania zmian w strukturze spożycia. Słuszna wydaje się przy tym konieczność rozróżnienia istniejącej struktury konsumpcji (o której decyduje wykonanie planu konsumpcji wyrażonego w planie obrotu towarowego) od aktualnego (rozumianego jako uogólnienie rzeczywistych potrzeb społeczeństwa) i docelowego jej modelu (który ma charakter postulatywny, zakreślając w ten sposób pewne górne pułapy planom konsumpcji)¹².

Warto przy tym nadmienić, że dane statystyczne pochodzące z aparatu handlu o masie towarowej dostarczonej na rynek, też mogą służyć jako podstawa do przewidywań, ale praktycznie ustalenie tą drogą liczb dotyczących spożycia możliwe jest tylko dla niektórych artykułów. Metoda ta ma jednak tę przewagę nad pozostałymi rozważaniami, że spożycie wykazane jest w jednostkach naturalnych, co stwarza możliwość porównań międzynarodowych.

¹⁰ Rocznik Statystyczny GUS 1967, s. 538.

¹¹ Wyczerpujące omówienie naukowej strony predykcji znaleźć można w pracy: Z. Pawłowski, *Teoria prognozy ekonometrycznej w gospodarce socjalistycznej*, Warszawa 1968, natomiast metody badania przemian w strukturze spożycia omawia R. Kulczycki, *Statystyczne metody badania przemian w strukturze spożycia*, Warszawa 1969.

¹² Por. J. Kramer, *Podstawy planowania handlu w regionach gospodarczych*, Warszawa 1968.

Tabela 11

Wyposażenie gospodarstw domowych Francji w niektóre dobra trwałego użytku według grup społeczno-zawodowych (gospodarstwa domowe posiadające dobro w stosunku do ogółu w tej grupie) w %

Dobra trwałego użytku	Data	Razem	Grupy społeczno-zawodowe									
			Rolnicy	Robotnicy rolni	Właściciele w przemyśle i handlu	Wolne zawody i kadra wyższa	Kadra średnia	Urzednicy	Robotnicy	Personel służby	Inni aktywni zawodowo	Nieaktywni
Samochody	V 1953	21,0	29,0	3,0	52,0	56,0	32,0	18,0	8,0	...	14,0	6,0
	IV 1959	28,4	35,5	12,1	50,1	74,3	57,8	30,1	21,5	7,7	38,8	9,8
	I 1965	45,2	57,1	34,1	71,3	87,7	71,7	47,0	42,4	24,2	73,1	17,6
Telewizory	XII 1954	1,0	0,2	—	2,0	4,7	2,5	1,3	0,9	0,4
	IV 1959	9,5	3,3	2,1	15,6	24,8	16,1	13,1	9,7	7,7	13,8	5,8
	I 1965	40,0	20,1	20,2	53,5	59,3	52,4	46,3	44,3	30,8	60,6	29,3
Lodówki	XII 1954	7,5	2,4	0,5	18,0	42,8	15,5	9,9	3,3	3,7
	IV 1959	20,5	9,6	3,2	34,7	66,7	39,7	31,0	16,8	12,6	32,1	12,1
	I 1965	52,3	34,3	32,4	64,2	91,2	76,8	65,1	53,4	42,4	77,1	35,4
Pralki	XII 1954	8,4	7,3	1,8	13,2	23,4	16,4	6,7	8,5	3,8
	IV 1959	21,4	15,4	13,4	32,8	45,0	33,1	25,3	23,2	11,8	35,8	11,2
	I 1965	38,3	33,6	32,9	49,3	61,8	51,3	43,2	44,4	18,2	57,1	20,0
Odkurzacze	XII 1954	14,0	1,8	1,0	27,0	70,5	41,0	18,8	6,3	10,4
	IV 1959	25,0	6,8	1,3	40,6	80,6	59,7	38,6	19,6	17,3	41,2	16,9
	I 1965	43,0	12,6	8,1	59,5	89,0	77,9	56,6	40,1	25,8	60,0	31,7

Źródło: Annuaire Statistique de la France 1966, INSEE.

V. SPOŻYCIE W POLSCE I FRANCJI NA TLE INNYCH KRAJÓW

Analizując zmiany w wielkości spożycia wybranych produktów (wyrażonych w jednostkach naturalnych) wypada wyjść od tendencji długofalowych, które zaobserwować można zestawiając dane dla szeregu lat (np. dla Polski przedstawia je tabela 12). W niektórych produktach, jak np. w mięsie i tłuszczach zwierzęcych, w mleku, cukrze, papierze czy mydle, obserwujemy wyraźną tendencję wzrostu. W innych produktach zauważyć można wahania. Porównując dla Francji lata 1959 i 1964 (tabela 13) tak znacznych zmian nie można zauważyć. Istotne jest to, w jakiej relacji te dwa kraje stoją do siebie, a następnie w jakiej do innych¹³. Pamiętać bowiem trzeba, że Polska po drugiej wojnie światowej stanęła w obliczu odbudowy gospodarki z ogromnych zniszczeń, a przy tym podjęto się budowy nowego ustroju, co wymagało znacznych inwestycji, a co za tym idzie, zmian struktury społeczno-zawodowej społeczeństwa, a więc i struktury spożycia.

W Polsce spożycie np. mięsa osiągnęło w 1965 r. 49 kg na jednego mieszkańca, podczas gdy po wojnie w latach 50-tych kształtowało się na poziomie 35 kg. Osiągnięcie tych liczb wymaga przecież długotrwałego procesu odnowy stada hodowlanego i w tym aspekcie dopiero staje się wymowne. Przy tego rodzaju rozliczeniach prowadzonych na 1 mieszkańca istnieje wprawdzie niebezpieczeństwo pominięcia wpływu zmian w strukturze demograficznej badanej społeczności. Chciałoby się tu zaproponować obliczanie na jednostki konsumpcyjne, ale wydaje się, że wobec dość grubego szacunku, jaki się tu przeprowadza mogłoby się takie przeliczenie okazać syzyfową pracą. W tej sytuacji bardziej celowe wydaje się proponowane wśród narodów zjednoczonych obliczenie jako mierników porównawczych np. ilości kalorii na głowę ludności dziennie lub też wagi białka zwierzęcego¹⁴, jednakże dla celów analizy zmian w strukturze spożycia byłoby to zbyt daleko idącą analizą.

Pozostając więc przy porównaniu spożycia niektórych artykułów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, w szczególności artykułów żywnościowych (tabela 14) nietrudno zauważyć dość znacznego zróżnicowania struktury spożycia, będącego niejako potwierdzeniem wniosków wyływających z poprzedniej analizy szczegółowej. Oczywiście porównanie z okresem przedwojennym daje tu możliwość jeszcze dalej idących wniosków. Zauważyć możemy pewne tendencje zmian profilów odżywiania, trzeba jednak przyznać, że zróżnicowania utrzymują się nadal bardzo wyraźne.

¹³ Porównaniami międzynarodowymi w tym zakresie zajmowali się A. Karpiński i M. Rakowski, *Gospodarka Polski na tle gospodarki świata*, Warszawa 1959, a także K. Ryć, *Spożycie a wzrost gospodarczy Polski*, Warszawa 1958.

¹⁴ Por. T. Puchalski, *Warunki bytowe ludności krajów europejskich*, Przegląd Zachodni 1968, nr 2.

Tabela 12

Spożycie wybranych artykułów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Polsce w latach 1949 - 1965

Artykuły	Jedn. miary	Lata																
		1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Zboża w przeliczeniu na przetwory	kg	163	166	160	161	163	166	171	151	154	142	144	145	147	148	143	141	141
Ziemiaki	"							229	235	234	232	226	223	223	221	218	217	215
Mięso i tłuszcze zwierzęce, w tym: mięso	"	32,3	42,7	42,5	37,9	40,7	41,9	43,8	47,8	51,1	52,7	51,3	49,9	52,5	52,9	52,8	53,9	56,0
Tłuszcze w przeliczeniu na 100 % tłuszczu, w tym: zwierzęce	"	28,0	36,5	36,7	32,7	35,2	36,2	37,7	41,0	43,9	45,3	44,1	42,5	45,2	45,8	46,3	47,1	49,2
roślinne	"	7,3	9,7	9,9	9,6	9,8	10,4	11,1	11,9	12,2	12,8	13,0	13,6	13,8	14,1	14,3	14,9	15,1
masło	"	3,8	5,5	5,2	4,6	4,9	5,0	5,4	6,0	6,4	6,6	6,4	6,6	6,5	6,3	5,8	6,0	6,1
Mleko i przetwory w przeliczeniu na mleko, w tym:	"	1,2	1,5	1,5	1,7	1,6	1,6	1,7	1,8	1,6	2,0	2,5	3,1	3,5	4,0	4,7	5,1	4,9
mleko i przetwory (bez mleka, przerob. na masło)	"	2,3	2,7	3,2	3,3	3,3	3,8	4,0	4,1	4,2	4,2	4,1	3,9	3,8	3,8	3,8	3,8	4,1
Cukier	kg	279	293	319	313	311	323	332	340	347	359	360	352	354	353	349	343	356
Papierosy	szt.	206	206	215	208	204	201	204	208	213	226	227	227	230	232	230	228	233
Tkaniny, w tym:		19,3	21,0	24,9	22,4	19,9	22,4	24,0	25,2	26,5	28,5	29,6	27,9	30,6	30,2	32,3	31,4	32,6
bawełniane i bawełnopodobne	m	893	1063	1120	1169	1204	1278	1378	1471	1511	1552	1566	1539	1649	1683	1677	1661	1700
wełniane i wełnopodobne	"	13,3	14,4	16,1	15,7	15,1	16,0	16,5	17,8	19,2	19,6	19,6	17,9	18,5	18,9	18,6	18,8	19,9
Papier	kg	1,8	2,1	2,2	2,3	2,3	2,2	2,5	2,7	2,7	2,6	2,4	2,2	2,2	2,1	2,3	2,3	2,3
Mydło	"	9,8	11,1	11,8	11,6	10,9	11,9	12,9	13,7	13,6	14,2	15,5	16,0	17,1	17,6	18,1	19,1	20,2
	"	1,7	1,9	2,3	1,9	1,8	1,9	2,1	2,3	2,2	2,3	2,6	2,6	2,9	3,0	3,0	3,1	3,0

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1967

Tabela 13

Spżycie wybranych produktów i dóbr w gospodarstwach domowych Francji w latach 1959 -1964

Spżycie produktów żywnościowych na 1 mieszkańca				Spżycie produktów nieżywnościowych całej ludności			
Produkt	Jedn. miary	1959 r.	1964 r.	Produkt	Jedn. miary	1959 r.	1964 r.
Chleb	kg	108,6	95,9	Lodówki	tysiące	636	1211
Wołowina	„	15,5	17,4	Pralki	„	464	809
Cielęcina	„	6,3	6,7	Odkurzacze	„	456	1029
Baranina	„	2,4	2,5	Telewizory	„	493	1351
Konina	„	1,6	1,6	Samochody	„	565	1053
Wieprzowina	„	24,2	24,2	Motocykle	„	834	967
Drób	„	10,2	11,2	Energia elektryczna	mld KWh	6,8	11,3
Króliki	„	2,6	2,9	Butan, propan	tys. t	646	1071
Świeże mleko	l.	102,1	102,1	Węgiel	mln. t	15,1	16,5
Masło	kg	9,4	10,0	Paliwo	tys. m ³	3850	7040
Olej	„	7,3	8,0	Koleje (duże linie)	mld pasaż. km	27,5	32,5
Margaryna	„	1,5	1,8	Mydło gospodarcze i miękkie	tys. t	97,7	84,2
Cukier	„	17,7	18,2	Mydło toaletowe	„	18,0	19,7
Warzywa	„	0,3	0,4	Kina	mln widzów	373	288
Sól	„	2,2	2,2	Papierosy	mln	42302	50764
Wino	l.	158,9	150,1	Cygara	„	539	751
Aperitif	„	2,4	3,5				
Wódka	„	2,8	2,9				

Źródło: Annuaire Statistique de la France 1966, INSEE.

Jeżeli brać jako skalę porównawczą takie kraje jak Szwecja i Szwajcaria, zajmujące pod innymi względami przodujące miejsce wśród krajów europejskich, to zauważyć można, że właśnie tam spżycie mleka przekracza 10 kg w przeliczeniu na tłuszcz. W Polsce spżycie mleka wprawdzie ustępuje tym krajom, ale znajdujemy się zaraz za nimi. Tak wysoki poziom konsumpcji mleka jest u nas rezultatem tradycyjnie wysokiego spżycia na wsi. Stopień przetwarzania tego produktu jest jeszcze stosunkowo niski w porównaniu z krajami najwyżej rozwiniętymi.

Gorzej przedstawia się sprawa spżycia tłuszczów. W porównaniu z innymi krajami spżywa się w Polsce mniej tłuszczów, co tłumaczyć należy częściowo niewielką konsumpcją tłuszczów roślinnych.

Ważnym wskaźnikiem poziomu odżywiania się ludzi — obok spżycia mięsa — jest spżycie cukru. Przed wojną w Polsce należało ono do najniższych w Europie. Różnice w poziomie spżycia pomiędzy Polską a krajami wyżej rozwiniętymi były w przybliżeniu takie, jak w przy-

Tabela 14

Spożycie niektórych artykułów żywnościowych (na 1 mieszkańca w kg)

Kraje	Lata	Zboża ^a	Ziemi- niaki	Mięso	Tłusz- cze ^b	Mleko		Jaja	Ryby	Cukier
						tłusz- cze	prote- iny			
Francja	1934 - 1938	124	143	61	14	4	5	9	6	24
	1948 - 1950	122	133	56	14	4	5	10	6	23
	1963/1964	93	102	82	22 ^f	6 ^f	7 ^f	11	7	32
Polska	1933 - 1937	137 ^{lm}	.	20 ⁿ	.	.	.	6	.	10
	1950	166 ^{mo}	.	37	10	7	8	6	2	21
	1966	137 ^{mp}	211 ^p	51	15	8	9	9	5	34
Dania	1934 - 1938	94	120	75	27	8	8	8	15	50
	1948 - 1950	104	141	62	18	8	10	9	18	36
	1964/1965	75	106	63	29	9	9	12	17	48
Grecja	1935 - 1938	163	14	20	15	4	4	4	6	10
	1948 - 1950	154	34	11	15	3	3	3	6	9
	1963	145	50	33	19	6	6	9	10	15
Holandia	1936 - 1938	107	116	38	21	7	8	9	6	29
	1948 - 1950	98	159	27	23	7	9	5	6	36
	1964/1965	74	96	54	29	8	8	13	6	41
USA	1935 - 1939	91	67	72	21	8	7	16	5	44
	1948 - 1950	77	52	82	20	9	8	22	5	42
	1965	66	45	100	22	8	8	18 ^s	5 ^s	40
Szwajca- ria	1934 - 1938	110	90	53	16	11	11	9	1	38
	1948 - 1950	117	89	44	15	11	11	9	2	38
	1964/1965	87	62	64	21	10	9	10 ^c	4	42
Szwecja	1934 - 1938	96	122	49	18	11	10	8	20	44
	1948 - 1950	88	120	49	20	11	10	11	16	44
	1964/1965	69	96	52	22	10	9	12	21	39
Węgry	1934 - 1938	145	130	25 ^t	.	.	.	5	.	11
	1950	142	109	34 ^u	19	4	4	5	0,6	16
	1965	139	85	52 ^u	21	4	4	10	2	30
Wielka Brytania	1934 - 1938	95	82	68	21	5	5	13	12	42
	1948 - 1950	106	115	50	21	7	7	13	12	39
	1964/1965	78	102	74	22	8	8	16	10	48

a — w przeliczeniu na mąkę.

b — w przeliczeniu na zawartość tłuszczu.

c - 1963/1964 r.

/ - lata 1960 - 1962.

/ - 1938 r.

o - 1950/1951 r.

p - 1966/1967 r.

s - 1964 r.

m — bez ryżu (spożycie ryżu w 1966 r. wynosiło 1,9 kg).

n — bez mięsa końskiego, drobiowego, króliczego, koziego, dziczyzny i podrobów; łącznie z tłuszczami. Porównywalne spożycie mięsa w 1966 r. wynosiło 51 kg.

t — bez dziczyzny, mięsa drobiowego, koziego, króliczego.

u — bez dziczyzny, mięsa koziego i króliczego.

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS 1967.

padku mięsa. Stan ten po wojnie szybko zaczął ulegać zmianie, tak że obecnie osiągnęliśmy poziom spożycia cukru odpowiadający poziomowi w krajach najwyższej rozwiniętych, prześcigając nawet Francję.

Porównanie spożycia nieżywnościowych produktów konsumpcyjnych na jednego mieszkańca w Polsce i w innych krajach, podobnie jak wszelkie porównania międzynarodowe w tej dziedzinie, jest trudne. Porównania spożycia żywności są łatwiejsze, ponieważ podstawowe produkty niewiele się różnią pod względem właściwości użytkowych, w przypadku zaś takich towarów, jak odzież i obuwie trudno o znalezienie odpowiednich reprezentantów do porównań. Na domiar złego statystyka spożycia tych wyrobów jest niedokładna — w poszczególnych krajach stosuje się niejednolite metody liczenia. Pewien obraz daje porównanie spożycia tkanin. Otóż w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych spożycie tkanin bawełnianych w Polsce, w przeliczeniu na jednego mieszkańca, wynosiło około 19 m bieżących, w Wielkiej Brytanii w tym czasie — 38, we Francji — 43, NRF — 33, Czechosłowacji — 25, NRD — 24. Mniej niż w Polsce konsumowano tkanin bawełnianych w Rumunii i na Węgrzech — ok. 11 mb oraz we Włoszech — 15 mb¹⁵.

Największe różnice na naszą niekorzyść pomiędzy Polską a najzasobniejszymi krajami Europy występują w takich miernikach, jak warunki mieszkaniowe wyrażone np. współczynnikiem zagęszczenia izb mieszkalnych, a także wyposażeniem gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku i stanem posiadania sprzętu motoryzacyjnego i turystycznego. Fakt ten wyraźnie rzutuje na strukturę spożycia indywidualnego jako całości, ale pamiętać przy tym musimy, że realizujemy przecież odrabianie zaległości dawnych lat wielkich różnicowań społecznych, co najlepiej wyraża się tym, że w polityce kształtowania konsumpcji dominują usilne dążenia do poprawy warunków bytu warstw ludności o najniższych dochodach oraz tendencje do zmniejszania rozpiętości dochodów za pomocą systemu cen. Osiągnięty w Polsce wzrost spożycia stał się zasadniczym krokiem w kierunku przybliżenia poziomu życiowego u nas do poziomu krajów najwyższej gospodarczo rozwiniętych, co stwarza realną przesłankę regulowania poziomu, a także struktury spożycia.

Oczywiście w takim przypadku nie wystarczy ograniczenie się do analizy danych pochodzących z budżetów rodzinnych — reprezentanta garstki gospodarstw domowych. Potrzebne tutaj będą szeroko zakrojone badania statystyczne, z wykorzystaniem różnych źródeł informacji, z przetwarzaniem ich na najnowszych środkach technicznych, jakimi są elektroniczne maszyny cyfrowe¹⁶, by móc planować i wielkość spożycia w za-

¹⁵ K. Ryć, *Spożycie...* op. cit., s. 287.

¹⁶ Jedną z prób w tym zakresie stanowi opracowanie *Opyt primienienija matematycznych metodow i EWM w ekonomiko-matematycznym modelirowanii potreblenija*, Moskwa 1968.

leżności od planów produkcyjnych ale także strukturę będącą w pewnym sensie konsekwencją tej wielkości oraz systemu cen.

Planowanie struktury spożycia, a więc wyznaczanie wektora przyszłej konsumpcji jako docelowego zadania rozwojowego, ma jeszcze tę zaletę, że obok zagwarantowania równomiernego rozwoju całego społeczeństwa w kierunku zacierania różnic majątkowych i zróżnicowań regionalnych, umożliwi także zastosowanie rachunku optymalizacji, a więc doboru takiego wektora struktury, który na danym etapie rozwoju społeczeństwa będzie najwłaściwszy.

CHANGES IN THE STRUCTURE OF CONSUMPTION OF POPULATION

Summary

The work of the author is the attempt of showing the possibilities of statistical calculation of the individual structure of consumption that is necessary to establish the vector of needs. The analysis of the data of the past years became the starting-point to calculate the tendencies of development and to establish at their basis the future structure.

The author compared the consumption of population of France and its structure in the years 1949 - 1965 at the basis of the data of the Statistical Institute (INSEE) and the data of consumption in Poland in the years 1959 - 1965.

The various formulation of the data made possible different versions of establishment of the tendencies of development and the methods of calculation of the future structure of consumption.

In further analysis there was taken into account the influence of social groups on structure of consumption. The author indicated the consequences caused by differentiation of the structure of consumption and showed the limited possibilities of utilization of the statistical data owing to so far reaching differentiation of the examined community. In the last part of the work there were showed at the example of changes in consumption of some products, the differences between France and Poland at the background of other countries.

These values were admittedly established by estimation but they confirmed to some extent the changes in the structure of consumption that could be observed in whole groups of articles.